

Life experience of pilgrims on the walk of Arbaeen in 1398 (Case study of Allameh Tabatabai academics)

Abdolmotalleb Abdollah¹

Received: 25 Jan 2021

Reception: 10 May 2021

Pilgrimage is a concept for the movement of human beings by determining a sacred destination, and the Arbaeen pilgrimage on foot is one of the emerging forms of pilgrimage in Iran, which has been considered in recent years.

The Arbaeen Walk emphasizes cultural-religious categories more than any other element because Arbaeen and the epic of Ashura have a lot of capacity for reading and interpretation, and different spectrums of society each relate to this category in some way.

The Arbaeen Walk is a multidimensional phenomenon that includes the experience of pilgrimage, economics, politics, identity, environment and social issues, and is a religious community to achieve a sacred movement in which there is no innovation.

The Present Article Relying on a qualitative approach and analyzing the interviews conducted with students, professors and staff of Allameh Tabatabai University, this article seeks to analyze the perception and interpretation of these pilgrims from their lived experience of this trip.

After analyzing the qualitative data, three main themes were identified.

These pilgrims have considered "creating unity and creating solidarity and empathy" as the most important opportunity for Arbaeen walk. Also, "lack of health" and "lack of travel facilities" are considered the most important characteristics of the weakness of this pilgrimage.

According to this group of academics, "culture building" and "providing health services" can help to better organize the Arbaeen procession.

Keywords: Ashura, the walk of Arbaeen, Allameh Tabatabai University, Life experience, creating unity, solidarity and empathy.

1. Associate Professor of Islamic Education Group, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. abdollah_ab@yahoo.com

تجربه زیسته زائران در پیاده‌روی اربعین سال ۱۳۹۸ (مطالعه موردی دانشگاهیان علامه طباطبایی)

عبدالمطلب عبدالله^۱

دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۶

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۰

چکیده

زیارت مفهومی برای جابجایی انسان با تعیین مقصدی مقدس است و زیارت پیاده اربعین یکی از اشکال نوظهور سفر زیارتی در ایران است که در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. در پیاده‌روی اربعین بیشتر از هر عنصر دیگری بر مقوله‌های فرهنگی - اعتقادی تأکید شده است چراکه اربعین و حماسه عاشورا ظرفیت‌های زیادی برای بازخوانی و تفسیر دارد و طیف‌های مختلف جامعه هر یک به نحوی با این مقوله ارتباط برقرار می‌کنند. پیاده‌روی اربعین پدیده‌ای چندبعدی شامل تجربه زیارت، اقتصاد، سیاست، هویت، محیط‌زیست و مسائل اجتماعی است و یک اجتماع دینی برای رسیدن به حرکتی مقدس است که بدعتی در آن وجود ندارد. مقاله حاضر با اتکا به رویکرد کیفی و با تحلیل مصاحبه‌هایی که با دانشجویان، اساتید و کارکنان دانشگاه علامه طباطبایی انجام شده درصدد واکاوی ادراک و تفسیر این زائران از تجربه زیسته خود از این سفر است. پس از تحلیل داده‌های کیفی، سه مضمون اصلی شناسایی شد. این زائران «وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی و همدلی» را مهم‌ترین فرصت پیاده‌روی اربعین دانسته‌اند و همچنین «نبود بهداشت» و «نبود امکانات سفر» را مهم‌ترین مشخصه ضعف این سفر زیارتی می‌دانند. از منظر این گروه از دانشگاهیان «فرهنگ‌سازی» و «ارائه خدمات بهداشتی» می‌تواند به بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین کمک کند.

۱. دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، تهران، ایران abdollah_ab@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

پیاده‌روی اربعین پدیده‌ای چندبعدی شامل تجربه زیارت، اقتصاد، سیاست، هويت، محیط‌زیست و مسائل اجتماعی است. موضوعات مرتبط با این پدیده اجتماعی، دینی و مذهبی از عراق تا داخل ایران امتداد دارد. پیاده‌روی اربعین همچنین یک اجتماع دینی برای رسیدن به حرکتی مقدس است که بدعتی در آن وجود ندارد. آیین اربعین حسینی تا ۲۰ سال پیش فقط مناسبتی به معنای چهلمین روز شهادت امام حسین (ع) بود اما پیاده‌روی اربعین از اردیبهشت سال ۱۳۸۲ معادل آوریل ۲۰۰۳ میلادی و پس از سقوط صدام در عراق در میان مجموعه سنت‌های مذهبی شیعیان شدت و توسعه پیدا کرد. در نخستین پیاده‌روی اربعین پس از سقوط صدام در عراق ۵۰ هزار ایرانی شرکت کردند و اینک جمعیت ایرانیان حاضر در این همایش بزرگ به سه میلیون نفر رسیده است.

عوامل بسیاری در راهپیمایی اربعین وجود دارد که باعث اعتلای باورهای دینی می‌شود چراکه راهپیمایی اربعین متأثر از یک واقعیت تاریخی است که با جزئیات نقل شده است و باعث انسجام اجتماعی شیعیان و مردم آزاده می‌شود. راهپیمایی اربعین ناظر به بسیاری معیارهای اخلاقی مثل ایثار، صبر، نوع‌دوستی و ظلم‌ستیزی است و برای اغلب کسانی که در آن شرکت کرده‌اند یک لذت درونی ایجاد می‌کند و با باورهای فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی سازگار است.

راهپیمایی اربعین دارای پشتوانه تاریخی ۱۴۰۰ ساله است و باورهای انسان‌ها را به خداوند و معاد به‌عنوان باورهای به‌کل عالم و کل زندگی افزایش می‌دهد. ضمن اینکه در راهپیمایی اربعین تجربه‌های معنوی عمیقی در شرکت‌کنندگان به وجود می‌آید که در سایر اعمال دینی‌شان چنین تجربه معنوی را نداشته‌اند.

اربعین به‌نوعی امت‌سازی و تمدن‌سازی نوین اسلامی است چراکه در اربعین همه امت اسلامی یکپارچه می‌شود و زمینه‌ساز شکل‌گیری امت و فرهنگ بزرگ و فراگیر اسلامی فراهم می‌شود می‌توان گفت اربعین نوعی همگرایی، هماهنگی، همکاری، همبستگی و پیوستگی ایجاد کرده است.

از سوی دیگر اربعین یکی از جلوه‌های قدرت ایران و عراق و موجب قدرت جمهوری

اسلامی و عراق است زیرا روابط اجتماعی، سیاسی، دینی، مذهبی و تاریخی ایران و عراق قابل تفکیک از یکدیگر نیست و اربعین یکی از مظهرهای روابط راهبردی ایران و عراق است.

فرهنگ ایرانی و شیعی به‌عنوان یک‌خرده فرهنگ در سطح کلان جهان است و بُعد فرهنگی اربعین به‌عنوان بزرگ‌ترین راهپیمایی و رژه یک مکتب و دین بسامدی بسیار گسترده و توان تولید محتوا و شبکه‌سازی دارد. ایثار و اخلاص محور مسیر اربعین و موکب‌های این مسیر، بسیار ویژه است تا حدی که از ظرفیت اربعین می‌توان برای حل مشکلات منطقه استفاده کرد.

اربعین دارای کارکردهای مختلف از جمله اخلاقی، انسجام‌بخشی، تعمیق مهدویت، معرفت‌افزایی و تقویت کلان‌نگرایی و جهان‌اندیشی و اعتماد دهی و همچنین اقتصادی است چراکه محل تلاقی آرمان‌ها و عقلانیت با پشتوانه مردمی است که زمینه‌ساز نزدیکی دو ملت ایران و عراق و موجب دستیابی به منافع مشترک امت اسلامی را فراهم می‌کند. ضمن آنکه اربعین باید به جریانی فرهنگ‌ساز در طول سال تبدیل شود و تنها به چند روز خلاصه نشود و با توجه به بعد انسانی اربعین موجب اثرگذاری بیشتر این حرکت عظیم و همچنین حرکت شتابدار در مسیر تمدن‌سازی اربعین شد.

اربعین حرکت در مسیر آرمان‌ها و اهداف عاشورا، تجلی دوستداران اهل‌بیت (ع) و بزرگ‌ترین تجمع دینی در جهان است که هیچ حزب و گروهی توانایی برپایی چنین مراسمی را نداشته و نخواهد داشت. ایران و عراق بخش اعظمی از جهان اسلام را شامل می‌شوند و در طول تاریخ دوستدار اهل‌بیت (ع) بوده و هستند که در طول تاریخ برای حراست از حریم اهل‌بیت (ع) همواره در میدان حضور داشته‌اند.

ویژگی‌های جمعیتی و خدماتی اربعین سال ۱۳۹۸

مراسم پیاده‌روی اربعین در سال ۱۳۹۸ با حضور بیش از سه میلیون زائر از سراسر ایران برگزار شد. آنچه در اربعین ۹۸ رخ داد نشان می‌دهد توجه به زیرساخت‌های شهرهای مرزی، توجه به تفاوت نگاه مردمی و حاکمیتی، ارزیابی مستمر رضایتمندی زائران و درک شرایط و مشکلات این حرکت حماسی می‌تواند به بهتر برگزار شدن آن کمک کند. در اربعین سال ۹۸ تعداد ۲ هزار و ۵۰۷ موکب ایرانی وجود داشته که از این تعداد ۱۳۴۸ موکب در عراق

یعنی ۵۴ درصد و ۱۱۵۹ موکب در ایران یعنی ۴۶ درصد فعالیت داشتند. موکب‌ها متعهد شده بودند که از ۶۹.۲۲۸.۵۳۱ نفر پذیرایی داشته باشند که در عمل از ۱۰۷.۲۶۵.۴۷۶ نفر پذیرایی کردند. در بخش اسکان موکب‌ها متعهد شده بودند برای ۲۲.۴۰۵.۸۷۹ نفر اسکان ایجاد کنند که در عمل برای ۲۴.۰۷۹.۴۲۲ نفر اسکان ایجاد کردند. خدمات اسکان و خدمات پذیرایی و اسکان در سال ۹۸ به ۲۴ میلیون خدمات اسکان و به ۱۰۷ میلیون در سال ۹۸ رسیده است.

در اربعین سال ۹۸ در مجموع ۴۱۲ تخت آماده ارائه خدمات درمانی بودند که به همراه ۹ بیمارستان سیار با تمام امکانات لازم و حضور بیش از ۳۳۰ پزشک عمومی و ۷۳۵ متخصص برای مدیریت درمان بیماران و مصدومان در راهپیمایی اربعین حسینی، خدمات درمانی ارائه دادند. علاوه بر آن ۵۶ درمانگاه سرپایی و سه کلینیک سیار با امکانات تشخیصی درمانی در مناطق مرزی برای خدمات‌رسانی به زائران اربعین حسینی (ع) مستقر شدند. همچنین بیش از ۲ میلیون خدمات درمانی متعدد به زائرین اربعین ۹۸ از سوی بخش‌های مختلف جمعیت هلال‌احمر و مرکز پزشکی ارائه شد.

مشکلات ساختاری و فیزیکی در سر راه زائران اربعین

دولت در برنامه ششم توسعه در ماده ۹۷ مکلف شده است به منظور تعمیق ارزش‌ها، باورها و فرهنگ مبتنی بر هویت اسلامی و ترویج سیره و سنت اهل بیت علیهم‌السلام نسبت به امکانات لازم مراسم سالانه پیاده‌روی اربعین تمهیدات لازم را فراهم آورد و در این راه سعی کرده است با پروژه‌های زیربنایی موردنیاز در شهرهای مرزی نسبت به کاهش مشکلات زائران پیاده‌روی اربعین عمل کند.

روند افزایش جمعیت زائران اربعین در مرز مهران، لزوم توجه مسئولان به زیرساخت‌های استان و حل مشکلات مرز برای سال آینده را دوچندان کرده است. حذف روادید یکی از عوامل افزایش تردد زوار در استان ایلام و مرز مهران است به گونه‌ای که بیش از ۶۰ درصد زائران از مرز مهران تردد داشتند و بنا به آمار مسئولان از ابتدای ماه صفر تا زمان اربعین حسینی بیش از چهار میلیون نفر از این مرز تردد کردند.

یکی از مهم‌ترین مشکلات بر سر زائران اربعین، برای کسانی به وجود می‌آید که از

مسیر مرز مهران اقدام می‌کنند. مشکلاتی از جمله آماده نبودن پایانه برکت شهر مرزی مهران، سردرگمی زائران و مشکلات بهداشتی از مهم‌ترین مسائل این شهر مرزی است. تکمیل زیرساخت‌های استان ایلام از جمله تکمیل جاده ایلام-مهران، رفع مشکل آب در ایام اربعین و توسعه شرایط بهداشتی به‌طور جدی باید دنبال شود.

از حدود سه و نیم میلیون زائر ایرانی در مراسم اربعین حسینی (ع) سال ۱۳۹۸، تعداد ۶۵ درصد زائران ایرانی از مرز مهران، ۲۴ درصد از مرز شلمچه، ۱۱ درصد چذابه، پنج درصد از مرز خسروی و ۴ درصد نیز از مرزهای هوایی به عراق سفر کرده‌اند. میانگین سن زائران ایرانی امسال ۳۸ سال بوده و مازندران مسن‌ترین و قم جوان‌ترین و تهران بیشترین حجم زائران را به خود اختصاص داده‌اند. مسن‌ترین زائر اربعین امسال با ۱۰۷ سال از خوزستان و کوچک‌ترین آن‌ها با کمتر از یک ماه از استان کرمان بوده است. نسبت زن به مرد در میان زائران ایرانی اربعین امسال یک‌به‌دو است.

پیشینه تحقیقات انجام‌شده درباره اربعین

شراهی و ذوالفقار زاده کرمانی (۱۳۹۸) در پژوهش «واکاوی ادراک زائران از رفتار خادمان در اربعین: روایتی مردم‌شناختی از پدیده عظیم پیاده‌روی اربعین» بر این نکته تأکید کرده‌اند که در سال‌های اخیر، زیارت اربعینیه، تبدیل به بزرگ‌ترین اجتماع انسانی و پدیده‌ای بی‌نظیر در جهان شده است به‌طوری‌که برخی صاحب‌نظران آن را معجزه الهی زمانه می‌دانند. کنشگران انسانی در اربعین از جهات مختلف دارای تنوع بالایی هستند و در مدت حضور در پیاده‌روی اربعین رفتارهای جدیدی دارند و هنجارهای مشترکی را رقم می‌زنند. آن‌ها با بررسی رفتار مردم عراق و خادمان در میزبانی از زائران اربعینی در تحقیقی کیفی و مردم‌شناسی مشاهدات و یافته‌های خود را دسته‌بندی کردند. یافته‌های تحقیق شامل سه مضمون یا مقوله اصلی سنت، برکت و محبت است و نشان می‌دهد زائران، رفتار مردم عراق و خدمت بی‌منت آن‌ها به زائران در پیاده‌روی اربعین را به سنت (ریشه‌های سنتی آن مردمان از جمله رسم ایشان در مهمان‌نوازی)، برکت (درخواست خیر و برکت از ائمه (ع) به‌خصوص امام حسین (ع) برای رزق و زندگی خود) و در نهایت محبت بی‌منت (سرسپردگی و دلدادگی به امام (ع) بدون هیچ‌گونه چشم‌داشتی نسبت به خدمت) نسبت می‌دهند.

غفاری هاشجین و آقای (۱۳۹۷) در پژوهش «پیاده‌روی اربعین حسینی به‌مثابه جنبش اجتماعی» با بررسی پیاده‌روی اربعین حسینی به‌مثابه یک جنبش عظیم اجتماعی و بررسی مؤلفه‌های آن بر اساس نظریه جنبش‌های اجتماعی چارلز تیلی به این نتیجه رسیده‌اند که پیاده‌روی اربعین حسینی جنبش عظیم اجتماعی است که مؤلفه‌های استمرار ستادها، بهره‌گیری از طیفی از تظاهرات عمومی و همچنین ابراز عمومی با چهار مشخصه ارزشمندی، وحدت، تعداد و تعهد در آن به نحو بارزی تجلی یافته است.

گیویان و امین در پژوهش (۱۳۹۶) «محبت و هویت در آیین نمایش جهانی اربعین (مطالعه ماهیت، کارکردها و ساختار پیاده‌روی اربعین از منظر ارتباطات آیینی)» سعی کرده‌اند با توجه به آیین‌های حسینی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مراسم جمعی و اجتماعی شیعیان با تماس مستقیم با واقعیت در حال اجرا از طریق روش کیفی مردم‌نگاری، سه رکن اساسی ماهیت، ساختار و کارکردهای آیین پیاده‌روی اربعین را با تفسیرهای مشارکت‌کنندگان اصلی اش یعنی: زائران، مروجان و مجریان این آیین از منظر چارچوب مفهومی ارتباطات آیینی مطالعه کنند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد این آیین شیعی در ارتباط تنگاتنگی با سه مفهوم کلان محبت اهل‌بیت، نمایش جهانی و هویت شیعی قرار دارد.

باقری کاهکش و دیگران (۱۳۹۶) در پژوهش «تحلیلی بر تدوین الگوی سرمایه اجتماعی شهری بر مبنای جریان اربعین» از منظر مدیریت شهری به موضوع حرکت اربعین نگریسته‌اند. این پژوهش باهدف بررسی جریان اربعین به‌ویژه در سال‌های اخیر به دنبال شناسایی ابعاد مختلف و متمایز، و تدوین الگوی سرمایه اجتماعی انجام شده است. تحقیق با بررسی متن‌های مکتوب و شفاهی و جامعه آماری شامل خبرگان حوزه معرفتی، شهری، مدیران و مجریان حاضر در اربعین و مجموعه کتب مرتبط با موضوع با بررسی ابعاد مختلفی از جریان اربعین، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را شناسایی و پیشنهادهایی نیز برای به‌کارگیری الگوی به‌دست‌آمده برای مدیریت شهری مطرح کرده است.

پیشینه نظر سنجی‌های انجام‌شده درباره اربعین

شورای عالی انقلاب فرهنگی در «تحلیل پیمایش راهپیمایی اربعین حسینی؛ ظرفیت‌ها، چالش‌ها، نمادها و معانی» (۱۳۹۶) که از سوی مرکز پژوهشی سیاست‌های فضای مجازی

دانشگاه تهران تهیه شده است در مجموع ۸۳۹ پرسشنامه به چهار زبان فارسی، عربی، ترکی و انگلیسی در جریان راهپیمایی سالانه اربعین در کشور عراق طی سال ۱۳۹۶ تکمیل کرد.

ترکیب جنسیتی مشارکت‌کنندگان در این نظرسنجی به نسبت ۵۸,۲ درصد مرد و ۴۱,۸ درصد زن و ترکیب شغلی مشارکت‌کنندگان، نشان‌دهنده نسبت بالای کارمندان (با ۲۶,۹ درصد)، دانشجویان، محصلان یا طلاب (با ۲۱,۵ درصد) و مدرس یا معلمان (با ۹,۱ درصد) است. از نظر سطح تحصیلات، بیشترین نسبت آماری برای سطح کارشناسی یا لیسانس با ۴۳,۲ درصد است. پس‌از آن به ترتیب کارشناسی ارشد با ۱۹,۱ درصد و متوسطه با ۱۴,۵ درصد قرار دارد. همچنین کمترین مشارکت از سوی سطح تحصیلات حوزوی است.

مشارکت‌کنندگان از نظر احساس تعلق به طبقه اقتصادی، قویاً خود را در طبقه متوسط (با ۷۴,۸ درصد) طبقه‌بندی کرده‌اند. همچنین ۲۰,۴ درصد خود را متعلق به طبقه پائین و ۴,۸ درصد هم خود را جزو طبقه بالای اقتصادی دانسته‌اند. حدوداً ۴۰ درصد از مشارکت‌کنندگان برای اولین بار به سفر اربعین آمده‌اند. ۲۲,۳ درصد جمعیت نیز برای بار دوم در این سفر هستند و ۳۴,۶ درصد نیز سه بار تا پنج بار به راهپیمایی اربعین آمده‌اند و در نهایت ۳,۶ درصد نیز بیش از شش بار (شش بار ۱,۴ درصد، هفت بار ۰,۵ درصد، هشت بار ۰,۹ درصد و نه بار ۰,۸ درصد) مشارکت داشته‌اند. حضور با خانواده با آماره ۵۴,۶ درصد بالاتر از حضور فردی با آمار ۴۵,۴۰ درصد است و ۹۳,۴ درصد از مشارکت‌کنندگان در پیمایش از کشور ایران و مابقی (۶,۶ درصد) از سایر کشورها به راهپیمایی اربعین سال ۱۳۹۶ آمدند.

متناسب با ملیت، زبان مشارکت‌کنندگان نیز با بیشترین حد مطلق زبان فارسی (۸۴,۹ درصد) بالاتر از زبان‌های دیگر منطقه قرار می‌گیرد. همچنین بخش از جمعیت ترک‌زبان و کردزبان و تمام مازنی زبان‌ها و لر زبان‌ها قاعدتاً ملیت ایرانی دارند. در خصوص فلسفه راهپیمایی اربعین، مشارکت‌کنندگان بیش از همه به رابطه این راهپیمایی با انتظار ظهور (میانگین ۴,۶۰) توجه نشان داده‌اند. در مورد سه گزاره دیگر، یعنی اینکه راهپیمایی اربعین پیوندزننده مظلومان جهان و نماد طرفداری از مظلوم و مقابله با ظالم است، نماد استقامت و استحکام ارزش‌های انسانی و الهی است و موجب شناخت و ارتباط بیشتر میان شیعیان از ملیت‌های مختلف است نیز میزان موافقت بالا و با میانگین بین ۴,۵ تا ۴,۳ است.

همچنین، دولتی شدن مراسم، یکی از دغدغه‌های شرکت‌کنندگان است که نشان‌دهنده تمایل و مطالبه مردم بر غیردولتی و داوطلبانه بودن خدمات است که با روح مذهبی و اعتقادی حاکم بر راهپیمایی سازگاری بیشتری دارد. از سوی دیگر، برخی زائران توسعه حمایت و مشارکت دولت (هم دولت کشورهای حاضر در مراسم و هم دولت میزبان عراق) برای کاهش مشکلات و کاستی‌ها را خواستار شده‌اند. مشکل بهداشت عمومی و همچنین مشکل عدم کفایت دستشویی یا کیفیت پائین آن‌ها، دغدغه پرتکرار دیگری است که زائران مکرراً در بخش‌های مختلف پیمایش به آن اشاره کرده‌اند.

زائران همچنین در خصوص مشکلات زیست‌محیطی، خصوصاً ازدیاد زباله پلاستیکی در شکل ظروف پلاستیک دغدغه دارند که این مورد خصوصاً به دلیل ناهمخوانی جدی با روح مراسم اهمیت خاصی دارد. یک محور دیگر دغدغه زائران، راجع به محل اسکان است که گلایه‌هایی در خصوص کمبود این امکانات نیز وجود داشته است. کمبود نیروی انسانی یا عدم کفایت مدیریت نیروی انسانی از جمله همکاری پلیس، هلال‌احمر، تفتیش‌کنندگان، مسئولین بهداشت و مسئولین درمان از دیگر محورهای نقد است.

مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) (۱۳۹۷) در نظرسنجی از شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین به بررسی وضعیت خدمات و سفر زائران پرداخته است و از پاسخگویان در خصوص رضایت از حمل‌ونقل در کشور عراق (از مرز تا شهرهای زیارتی و بالعکس) نظرخواهی شده است که ۳۶.۴ درصد از پاسخگویان وضعیت حمل‌ونقل از مرز ایران تا شهرهای زیارتی را خوب و خیلی خوب ارزیابی نموده‌اند و ۳۴.۷ درصد رضایت متوسط داشته‌اند. در همین راستا ۳۴.۷ درصد از پاسخگویان میزان رضایت خود از وضعیت حمل‌ونقل از شهرهای زیارتی تا مرز ایران را متوسط و ۳۱.۲ درصد خوب و خیلی خوب اعلام کرده‌اند. همچنین ۴۴ درصد از پاسخگویان میزان هزینه‌های این سفر را متوسط و ۴۶.۴ درصد آن را زیاد و خیلی زیاد توصیف کرده‌اند.

مدیریت سفر از دیگر محورهای این نظرسنجی بود که بنابر نتایج آن میزان ۹۰.۸ درصد رضایت خود را از پذیرایی مردم عراق خوب و خیلی خوب ارزیابی نموده‌اند، ۶۰.۵ درصد از پاسخگویان عملکرد نیروهای ایرانی در ساماندهی زائرین را خوب و خیلی خوب ارزیابی کرده‌اند و ۶۳ درصد از پاسخگویان به مقدار زیاد از مدیریت مرزها توسط مسئولین کشور در

هنگام خروج اعلام رضایت نموده‌اند. ۵۹.۴ درصد ساماندهی زائرین در کشور عراق را خوب و بسیار خوب ارزیابی کرده‌اند. پیرامون بحث امنیت نیز ۷۴.۶ درصد از پاسخ‌دهندگان نقش نیروهای ایرانی در جهت تأمین امنیت را خوب و خیلی خوب دانسته‌اند.

طبق نتایج به‌دست‌آمده مهم‌ترین مشکلات سفر از دیدگاه پاسخگویان این نظرسنجی به ترتیب «حمل‌ونقل نامناسب در داخل عراق» ۳۱ درصد، «عدم آشنایی به زبان عربی» ۲۴.۸ درصد، «حمل‌ونقل نامناسب در داخل کشور» ۱۵.۸ درصد، «مسائل شخصی مانند بیماری، خستگی و...» ۱۳.۹ درصد، «مسائل مربوط به مرز در هنگام خروج» ۹.۲ درصد، «سختی پیاده‌روی» ۷.۷ درصد، «وضعیت تغذیه نامناسب در کشور عراق» ۵.۲ درصد و «مسائل مالی مانند گران بودن سفر» ۴.۵ درصد بود.

پیام پیاده‌روی اربعین نیز محور دیگر این نظرسنجی ایسپا بود که طبق نتایج به‌دست‌آمده «عظمت اسلام در مقابل دشمنان» با ۲۹.۸ درصد مهم‌ترین پیام پیاده‌روی اربعین از دیدگاه پاسخگویان محسوب می‌شود. «تقویت وحدت میان مسلمانان» تقریباً ۲۰.۶ درصد، «اهمیت زیارت امام حسین علیه‌السلام» تقریباً ۱۴.۱ درصد، «مظلومیت کاروان اسرای کربلا» تقریباً ۱۳.۶ درصد و «نزدیک بودن ظهور امام زمان (عج)» تقریباً ۱۱.۱ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

طبق نتایج نظرسنجی، زائران هدف اصلی خویش از پیاده‌روی اربعین را به ترتیب «مشارکت در نمایش عظمت راهپیمایی اربعین حسینی» ۶۸ درصد، «زیارت جمعی و گروهی» ۲۳ درصد و نیز ۴.۸ درصد «زیارت کم‌هزینه» اعلام کرده‌اند. همچنین ۸۶ درصد از پاسخگویان معتقد بودند مراسم پیاده‌روی اربعین در تقویت پیوند میان دو ملت ایران و عراق تأثیر ویژه دارد.

مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) (۱۳۹۸) در مرزهای مهران، شلمچه، چذابه و خسروی از ۱۸۷۰ نفر از افراد بالای ۱۵ سال نظرسنجی انجام داد. یکی از محورهای مهم در این نظرسنجی هدف زائران از شرکت در پیاده‌روی اربعین بود که نزدیک به ۸۳ درصد زائران هدف اصلی از شرکت در پیاده‌روی اربعین را زیارت امام حسین (علیه‌السلام) در ایام اربعین دانسته‌اند. از این تعداد ۸۱.۶ درصد زنان و ۸۳.۴ درصد مردان بودند. همچنین این میزان بین

افراد دارای تحصیلات دانشگاهی ۸۲,۲ درصد و افراد فاقد تحصیلات دانشگاهی ۸۳,۵ درصد بوده است. بین گروه‌های مختلف سنی نیز می‌توان گفت ۸۴,۱ درصد افراد بالای ۵۰ سال، ۸۳ درصد افراد ۳۰-۴۹ سال و ۸۱,۴ درصد افراد ۱۵-۲۹ سال هدفشان زیارت امام حسین (علیه‌السلام) بوده است.

حدود ۲۸ درصد هدفشان را طلب حاجت گفته‌اند، نزدیک به ۲۶ درصد، مشارکت در نمایش عظمت راهپیمایی اربعین را از اهدافشان برشمرده‌اند، ۱۵,۴ درصد زمینه‌سازی برای ظهور حضرت مهدی (عج) را هدفشان دانسته‌اند و تقویت اتحاد و نمایش قدرت شیعه از اهداف ۱۳,۱ درصد زائران بوده است. حدود ۱۱ درصد نیز هدفشان از حضور در راهپیمایی اربعین عمل به وظیفه دینی و شرعی بوده است که این میزان بین گروه سنی بالای ۵۰ سال (با ۱۲,۶ درصد) بیشتر از افراد ۱۵-۲۹ سال (با ۸,۸ درصد) بوده است.

کسب ثواب و شفاعت، همراهی و همقدمی با عاشقان امام حسین (علیه‌السلام)، ادای نذر، تحمل سختی در مسیر حرکت کاروان اسرای کربلا، زیارت کم‌هزینه، کنجکاو و درنهایت همراهی بستگان و آشنایان از دیگر اهدافی بوده است که زائران اربعین به آن‌ها اشاره کرده‌اند. یافته‌ها و نتایج نظرسنجی نشان داد، ۲۷,۹ درصد از زائران به میزان «زیاد و خیلی زیاد»، ۳۶,۸ درصد به میزان «متوسط» و ۳۳,۸ درصد به میزان «کم و خیلی کم» از وضعیت حمل و نقل در داخل کشور عراق (از مرز تا شهرهای زیارتی و بالعکس) رضایت دارند. شایان‌ذکر است، ۴۳,۳ درصد از شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین، ساماندهی زائران در کشور عراق را «خوب و خیلی خوب»، ۳۰,۴ درصد «متوسط» و ۲۴,۸ درصد «ضعیف و خیلی ضعیف» ارزیابی نمودند.

۹۲,۷ درصد از شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین اظهار داشتند که در طول مسیر راهپیمایی اربعین در کشور عراق احساس امنیت داشتند. زائران ارزیابی مثبتی از مهمان‌نوازی و پذیرایی مردم عراق داشتند. نتایج نشان داد، ۸۴,۸ درصد از شرکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین مهمان‌نوازی و پذیرایی مردم عراق از زائران را «خوب و خیلی خوب»، ۱۱,۲ درصد «متوسط» و ۳,۵ درصد «ضعیف و خیلی ضعیف» ارزیابی کردند.

روش پژوهش

روش پژوهش پیمایشی اکتشافی است که به صورت میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش اعضای هیئت علمی، کارمندان و دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی بود. دلیل انتخاب این افراد شرکت آن‌ها در زیارت اربعین بود. حدود ۵۰ پرسشنامه تکمیل شد.

پیمایش روشی در تحقیق است که فراتر از یک فن خاص در گردآوری اطلاعات است و هدف آن اکتشافی، توصیفی یا تبیینی است. هرچند عمدتاً در آن از پرسشنامه استفاده می‌شود اما ابزار دیگری از قبیل مصاحبه ساختمند، مشاهده و ... هم به کار می‌رود. در این روش، پژوهش منحصراً در پی کشف توضیح روابط همبستگی‌ها و احتمالاً آزمون فرضیه‌ها و پیش‌بینی رویدادها نیست بلکه بیشتر درصدد توصیف موقعیت‌ها است. زمانی که یک پژوهش باهدف آزمودن فرضیه طراحی نشده باشد در آن صورت به عنوان مطالعه توصیفی اکتشافی طبقه‌بندی می‌شود.

روش پژوهش اکتشافی به دنبال اکتشاف چیزهایی است که رخ می‌دهد و پرسش در مورد آن‌ها است. روش اکتشافی را می‌توان با جستجوی ادبیات، صحبت با متخصصان حوزه مربوطه و انجام مصاحبه متمرکز با افراد یا گروه‌ها، خواندن متون و نوشته‌های مختلف، مشورت با صاحب‌نظران و ... دنبال کرد. پژوهش اکتشافی غیرتجربی و مبتنی بر مشاهده است. به عبارت دیگر محقق تنها متغیرها را مشاهده می‌کند بدون آن‌که تغییری در آن‌ها ایجاد نماید.

در طرح‌های تحقیق آمیخته اکتشافی، پژوهشگر درصدد زمینه‌ای درباره موقعیت نامعین است و برای این منظور ابتدا به گردآوری داده‌های کیفی می‌پردازد. انجام این مرحله او را به توصیف جنبه‌های بی‌شماری از پدیده هدایت می‌کند. با استفاده از این شناسایی اولیه، امکان صورت‌بندی فرضیه (هایی) درباره بروز پدیده مورد مطالعه فراهم می‌شود. در این نوع طرح‌های تحقیق آمیخته، به داده‌های کیفی اهمیت بیشتری داده می‌شود؛ پژوهشگر بر مبنای یافته‌های حاصل از داده‌های کیفی، سعی بر آن دارد که داده‌های کمی را گردآوری‌ها کند تا تعمیم‌پذیری یافته‌ها را میسر سازد.

در چنین مطالعاتی روابط مورد مطالعه بدون دست‌کاری متغیرها کشف می‌شود. هدف اصلی در تحقیق اکتشافی، شناخت وضعیتی است که درباره آن آگاهی‌های لازم وجود ندارد،

درواقع تحقیق اکتشافی زمینه‌ای است برای انجام تحقیقات مهم‌تر و گسترده‌تر. بنابراین وظیفه تحقیق اکتشافی نه رسیدگی کردن به فرضیه‌های تحقیق است و نه جمع‌آوری اطلاعات در مورد مسئله تحقیق، بلکه ایجاد زمینه مناسب برای درک بهتر پدیده‌های مختلف یا مسئله خاصی است که محقق، فاقد اطلاعات کافی در آن مورد است. از همین رو این روش با روش کتابخانه‌ای صرف متفاوت بوده و با پرسشگری و پیمایش میدانی به تحلیل محتوای پاسخ‌های داده‌شده، پرداخته شده است. در این نوع تحقیق هدف بررسی توزیع ویژگی‌های جامعه آماری زائران اربعین بوده است و با بررسی پارامترهای جامعه مورد بررسی ضمن گردآوری داده‌ها درباره موضوع مورد بررسی در یک مقطع زمانی خاص، روندها و تحول پدیده‌ها نیز بررسی شدند.

هولستی (۱۹۶۸) به هر تکنیکی که برای استنباط نظامند و عینی ویژگی‌های خاص پیام‌ها به کار می‌رود، اطلاق می‌کند. سندلوسکی (۱۹۹۵) تحلیل محتوا را یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل مطالعات کیفی می‌داند که به وسیله آن داده‌ها خلاصه، توصیف و تفسیر می‌شوند. باردن در کتاب خود با عنوان «تحلیل محتوا» اشاره می‌کند که «تحلیل محتوا در حقیقت فن پژوهش عینی، اصولی و کمی به منظور تفسیر و تحلیل محتواست و تفکر بنیادی تحلیل محتوا عبارت است از قرار دادن اجزای یک متن (کلمات، جملات، پاراگراف‌ها و امثالهم برحسب واحدهایی که انتخاب می‌شوند) در مقولاتی که از پیش تعیین شده‌اند.

برلسون (۱۹۵۹) از پیشگامان تحلیل محتوا- این تکنیک را «پژوهشی برای توصیف عینی، سیستماتیک و کمی محتوای آشکار پیام» معرفی می‌کند. چلیمسکی (۱۹۸۹) تحلیل محتوا را مجموعه رویه‌ای برای جمع‌آوری و سازمان‌دهی اطلاعات در یک شکل استاندارد شده می‌داند که به محقق اجازه تحلیل‌هایی برای استنباط در مورد ویژگی‌ها و معنای مواد نوشتاری یا ثبت شده را می‌دهد. به عقیده وی تحلیل محتوا بیشتر در پی جوابگویی به سؤالاتی از نوع چه چیزی است تا چرایی. به عبارتی وقتی در پی یافتن مواردی همچون خلاصه کردن محتوای نوشتاری، عقیده و فهم نویسنده، یا تأثیر آن بر روی مخاطبان هستیم، از این روش استفاده می‌کنیم. درحالی که برای یافتن علت‌های وقوع یک امر بهتر است از روش‌های دیگری استفاده شود.

بنابراین به‌طور کلی می‌توان گفت تحلیل محتوا به هر رویه‌ای که برای تحلیل، تلخیص،

طبقه‌بندی و استنباط کردن خصوصیات خاص از متن منجر می‌شود، و در مواردی معناهای پنهان واقع در آن هویدا شده و گاهی امکان مقایسه چندین متن را به ما می‌دهد، اطلاق می‌گردد. از همین رو در این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است.

یافته‌های تحلیل نظرسنجی دانشگاهیان علامه طباطبایی درباره اربعین

تجربه زیسته زائران در پیاده‌روی اربعین سال ۱۳۹۸ (مطالعه موردی دانشگاهیان علامه طباطبایی) به‌منظور شناخت نظرات دانشگاهیان درباره پیاده‌روی اربعین با روش تحلیل محتوای کیفی بررسی شد. هدف از این پژوهش تحلیل نظرات اساتید، کارکنان و دانشجویان درباره پیاده‌روی اربعین است.

برای اجرای این پژوهش از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد، زیرا پژوهش در پی فهم تجارب مشترک کنشگران است. برای بررسی ادبیات نظری و تجربی از مطالعه اسنادی و برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی، از روش پرسشنامه استفاده شده است. ابزارهای مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی شامل مصاحبه نیمه ساختاریافته باهدف بررسی موضوع مورد مطالعه در جامعه هدف است و در بازه زمانی مراسم پیاده‌روی اربعین سال ۱۳۹۸ انجام پذیرفته است.

با انجام مصاحبه‌ها، فرآیند کدگذاری و استخراج کدها از گزاره‌های ذکر شده از سوی شرکت‌کنندگان در بحث آغاز شد و بعد از انجام هر مرحله از کدگذاری، فرآیند مقوله‌بندی کدها در طبقات مشابه تا زمان رسیدن به کدهای تکراری و اشباع نظری ادامه پیدا کرد. این نظرسنجی از تعداد ۳۱ دانشجوی، ۸ استاد و ۱۳ کارمند دانشگاه علامه طباطبایی انجام گرفته است. در مجموع ۵۰ پرسشنامه در جریان راهپیمایی سالانه اربعین ۱۳۹۸ تکمیل شده است. پرسشنامه پیمایش شامل هدف پیمایش زمینه‌یابی و نگرش مشارکت‌کنندگان در رخداد سالیانه اربعین بوده است.

ترکیب جنسیتی مشارکت‌کنندگان تعداد ۱۷ مرد و تعداد ۲۴ زن و همچنین ۴ نفر جنسیت در پرسشنامه نامشخص است. از نظر سطح تحصیلات، ۱۸ نفر در سطح کارشناسی یا لیسانس، ۱۷ نفر کارشناسی ارشد و یا دانشجوی کارشناسی ارشد، ۸ نفر دانشجوی دکتری یا دارای مدرک دکتری تخصصی و تحصیلات حوزوی هستند.

جدول (۱) وضعیت پرسش‌شوندگان دانشجوی

ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	وضعیت تأهل
۱	زن	۳۴ سال	کارشناسی ارشد	نامشخص
۲	زن	۳۶ سال	کارشناسی ارشد	متأهل
۳	زن	۴۶ سال	نامشخص	متأهل
۴	زن	۲۷ سال	کارشناسی ارشد	نامشخص
۵	زن	۳۰ سال	دانشجوی دکتری	مجرد
۶	زن	۲۷ سال	کارشناسی ارشد	مجرد
۷	زن	۲۰ سال	دانشجوی کارشناسی	مجرد
۸	زن	۲۳ سال	کارشناسی	مجرد
۹	زن	۲۲ سال	دانشجوی کارشناسی ارشد	متأهل
۱۰	زن	۲۷ سال	کارشناسی ارشد	مجرد
۱۱	زن	۳۰ سال	کارشناسی ارشد	مجرد
۱۲	زن	۲۴ سال	کارشناسی	متأهل
۱۳	زن	نامشخص	کارشناسی ارشد	متأهل
۱۴	زن	۲۵ سال	کارشناسی	مجرد
۱۵	زن	۲۳ سال	دانشجوی کارشناسی ارشد	مجرد
۱۶	زن	۲۳ سال	کارشناسی	مجرد
۱۷	زن	۲۴ سال	کارشناسی	متأهل
۱۸	زن	۴۴ سال	دانشجوی کارشناسی ارشد	متأهل
۱۹	زن	۲۲ سال	کارشناسی	مجرد
۲۰	مرد	۲۶ سال	کارشناسی ارشد	مجرد
۲۱	مرد	۳۴ سال	کارشناسی ارشد	متأهل
۲۲	نامشخص	۴۵ سال	کارشناسی	متأهل
۲۳	نامشخص	۳۶ سال	کارشناسی ارشد	متأهل
۲۴	نامشخص	۲۹ سال	کارشناسی ارشد	متأهل

جدول (۲) وضعیت پرسش‌شوندگان اساتید و کارکنان

ردیف	جنسیت	سن	تحصیلات	مسئولیت
۱	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۲	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۳	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۴	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۵	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۶	مرد	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۷	زن	-	دکتری	عضو هیئت علمی
۸	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۹	نامشخص	-	کارشناسی	کارمند
۱۰	مرد	۴۱ سال	کارشناسی	کارمند
۱۱	مرد	-	کارشناسی ارشد	کارمند
۱۲	زن	۵۲ سال	کارشناسی	کارمند
۱۳	زن	-	کارشناسی ارشد	کارمند
۱۴	زن	-	کارشناسی	کارمند
۱۵	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۱۶	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۱۷	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۱۸	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۱۹	زن	-	کارشناسی ارشد	کارمند
۲۰	مرد	-	کارشناسی	کارمند
۲۱	مرد	-	نامشخص	کارمند

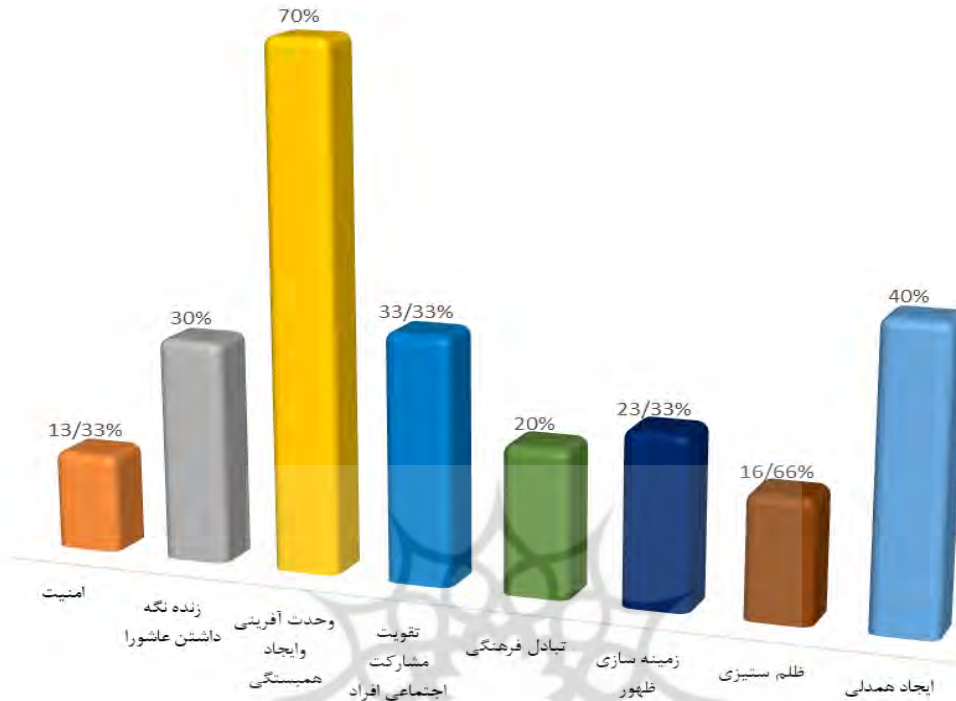
در این نظرسنجی در پرسش اول از افراد خواسته شد که بیان کنند: مراسم اربعین چه فرصت‌هایی (نقاط قوت) را ایجاد می‌کند؟ بر اساس تحلیل کدگذاری باز و کدگذاری محوری جدول زیر به دست آمد. تعداد ۱۹۸ کدباز در مجموع نقاط قوت از منظر دانشگاهیان به دست آمده است که «همدلی» و «وحدت و اتحاد» از منظر دانشگاهیان مهم‌ترین مشخصه پیاده‌روی اربعین است.

جدول (۳) نقاط قوت مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشگاهیان علامه طباطبایی

مراسم اربعین چه فرصت‌هایی (نقاط قوت) را ایجاد می‌کند	
مشارکت اجتماعی. احساس امنیت. فعالیت گروهی. بدنه مردمی. وحدت و اتحاد. مبارزه با ظلم و ستم. آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها. مهمان‌نوازی عراق. مراوده علمی. فراگیری همایش مردمی. آشنایی با طبیعت دیگر. درک شرایط کربلا. توجه به هدف عاشورا. بیعت و زیارت امام حسین. بیعت با امام زمان و آمادگی ظهور. اهمیت زنان اهل‌بیت. همدلی. احساس محبت. درک سختی‌ها. حقیقت و حق‌طلبی. حس نوع‌دوستی. تجلی ارزش‌های انسانی. اخلاص عمل خادمان. فرصت خودشناسی. تهذیب نفس. تقویت دین و تقوا. آداب اهل تشیع. رعایت حجاب. مقابله با کفر. توجه به مکتب اسلام. هویت‌سازی شهادت و جهاد. نشر انقلاب اسلامی. حس عبادت و خداشناسی. فرصت فکر کردن. آرامش روحی و معنوی. شکر خداوند	مفاهیم کدگذاری باز
ارزش‌های اجتماعی. ارزش‌های فرهنگی. اهل‌بیت. ارزش‌های انسانی. ارزش‌های دینی. ارتباط با خدا	مفاهیم کدگذاری محوری
وحدت و اتحاد. همدلی	مهم‌ترین مفهوم از منظر دانشگاهیان

بررسی مفاهیم موردنظر دانشجویان درباره نقاط قوت و فرصت‌های پیاده‌روی اربعین نشان می‌دهد از میان مقوله‌های استنباط شده ایجاد همدلی، امنیت، زنده نگاه داشتن عاشورا، وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی، تقویت مشارکت اجتماعی افراد، تبادل فرهنگی، زمینه‌سازی ظهور، ظلم‌ستیزی مقوله «وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی» مهم‌ترین فرصت اربعین از منظر دانشجویان است.

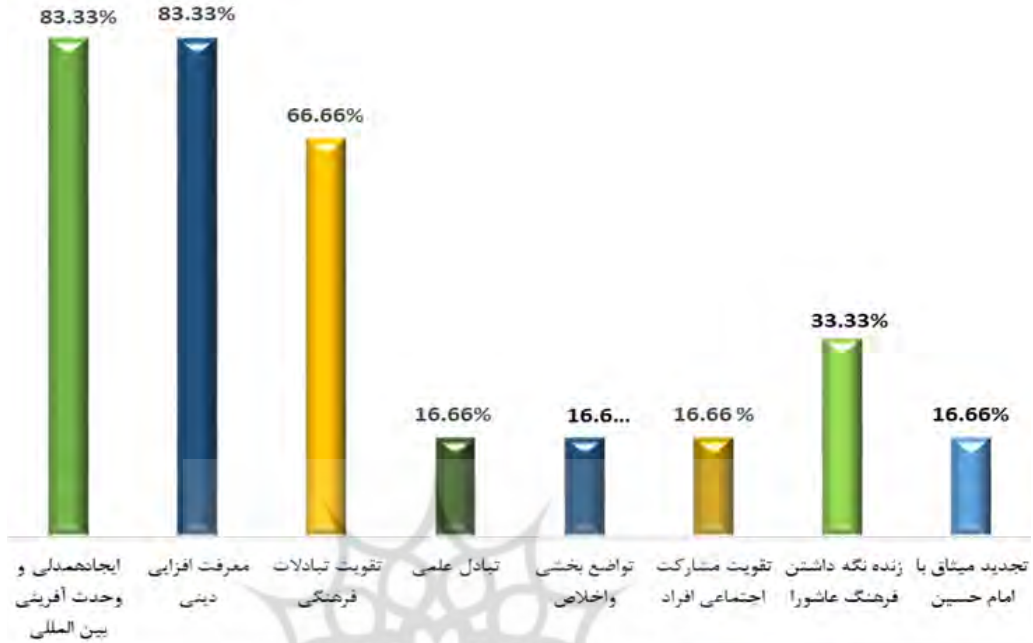
اما اساتید مشارکت‌کننده در این پرسش نظر دیگری نسبت به دانشجویان دارند و از منظر آنان بیشترین فرصت اربعین «ایجاد همدلی و وحدت‌آفرینی بین‌المللی» و «معرفت‌افزایی دینی» است. از نظر اساتید مقوله‌هایی مانند ایجاد همدلی و وحدت‌آفرینی بین‌المللی، معرفت‌افزایی دینی، تقویت تبادلات فرهنگی، تبادل علمی، تواضع بخشی و اخلاص، تقویت مشارکت اجتماعی افراد، زنده نگاه داشتن فرهنگ عاشورا و تجدید میثاق با امام حسین است. در این پرسشنامه از کارمندان دانشگاه نیز پرسش به عمل آمد. از منظر کارمندان دانشگاه علامه طباطبایی مهم‌ترین فرصت پیاده‌روی اربعین وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی و همدلی است.

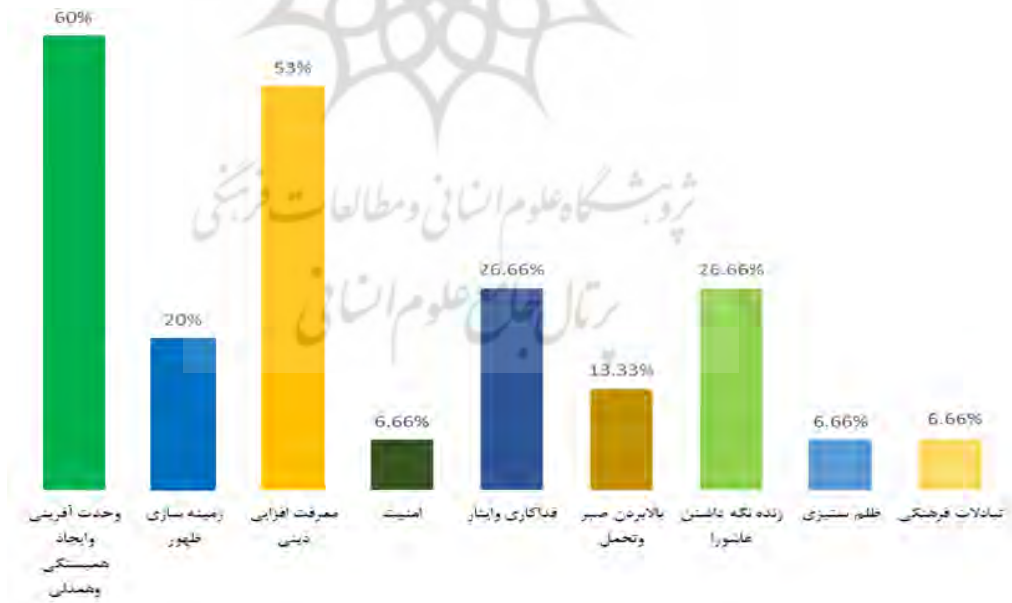
نمودار (۱) نقاط قوت مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی

کارمندان هم همانند دانشجویان و اساتید مقوله‌هایی را به‌عنوان فرصت‌های پیاده‌روی اربعین برشمردند. مقوله‌های استنباط شده از منظر کارمندان شامل وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی و همدلی، زمینه‌سازی ظهور، معرفت‌افزایی دینی، امنیت، فداکاری و ایثار، بالا بردن صبر و تحمل، زنده نگه‌داشتن عاشورا، ظلم‌ستیزی، تبادلات فرهنگی است.

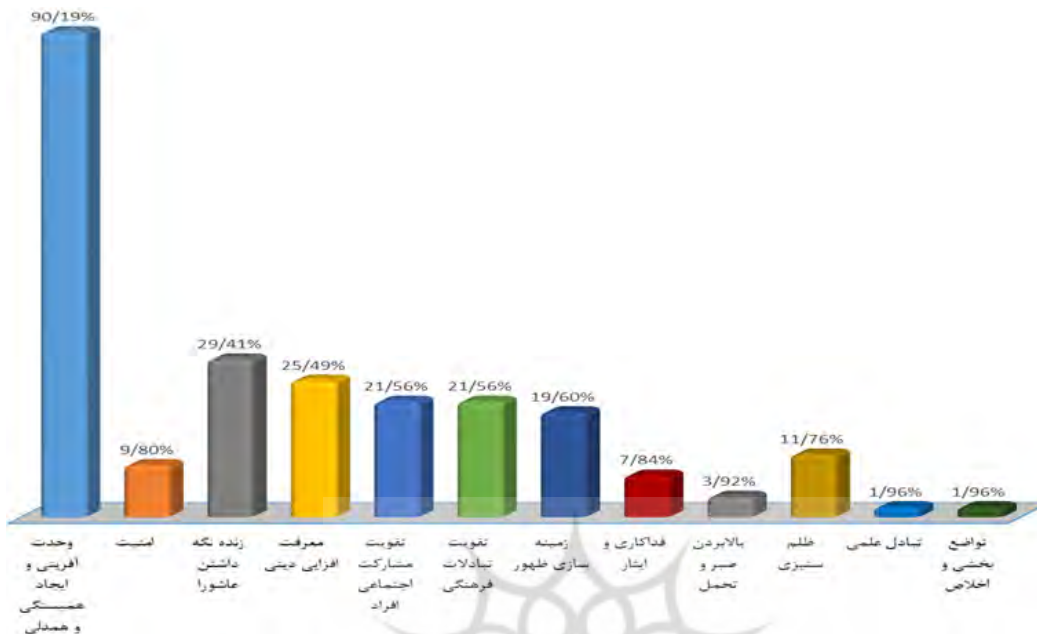
از همین رو به نظر می‌رسد که مقوله وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی و همدلی مورد تأکید تمام مصاحبه‌شوندگان است. از منظر دانشگاهیان علامه فرصت‌های پیاده‌روی اربعین شامل وحدت‌آفرینی و ایجاد همبستگی و همدلی، امنیت، زنده نگه‌داشتن عاشورا، معرفت‌افزایی دینی، تقویت مشارکت اجتماعی افراد، تقویت تبادلات فرهنگی، زمینه‌سازی ظهور، فداکاری و ایثار، بالا بردن صبر و تحمل، ظلم‌ستیزی، تبادل علمی، تواضع بخشی و اخلاص است.

نمودار (۲) نقاط قوت مراسم پیاده روی اربعین از منظر اساتید دانشگاه علامه طباطبایی

نمودار (۳) نقاط قوت مراسم پیاده روی اربعین از منظر کارمندان دانشگاه علامه طباطبایی

نمودار (۴) نقاط قوت مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشگاهیان علامه طباطبایی

همچنین در پرسش دوم از پرسش‌شوندگان خواسته شد که ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین را از منظر خود بیان کنند. کدگذاری باز و کدگذاری محوری این پرسش نیز در جدول زیر مشخص است. ۱۰۳ کدباز در مجموع نقاط ضعف از منظر دانشگاهیان به دست آمده است که «نبود بهداشت» و «نبود امکانات سفر» از منظر دانشگاهیان مهم‌ترین مشخصه ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین است.

جدول (۴) نقاط ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشگاهیان علامه طباطبایی

ضعف مراسم اربعین از منظر شما چه چیزی است	
نبود مدیریت. تفاوت نرخ ارز. مشکلات مرزی. ضعف مناطق شیعه عراق. تحت‌الشعاع قرار دادن عراقی‌ها. تبعیض ایرانی و عراقی. رفتار نامناسب مردان نسبت به زنان. اسراف. ندانستن آداب زیارت. رفتار سفر ایرانیان. نبود بهداشت. نبود امکانات سفر. عدم دسترسی به اینترنت. نبود اسکان مناسب. شرایط سخت پیاده‌روی. نبود مترجم و راهنما. ازدحام. نبود ضعف	مفاهیم کدگذاری باز
مدیریت. ضعف فرهنگی. کمبود برنامه‌های فرهنگی. ضعف امکانات	مفاهیم کدگذاری محوری
نبود بهداشت. نبود امکانات سفر	مهم‌ترین مفهوم از منظر دانشگاهیان

از منظر دانشگاهیان سفر پیاده‌روی اربعین با وجود فرصت‌های معنوی زیادی که برای افراد ایجاد می‌کند دچار نقاط ضعفی فیزیکی است که برخی مواقع به‌عنوان یک مشکل سفر افراد را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. این مشکلات از نظر دانشجویان، اساتید و کارمندان در این پرسشنامه به تفکیک بیان شده است، اما مهم‌ترین ضعف پیاده‌روی از نظر دانشجویان ساماندهی نکردن بهداشت عمومی، از نظر اساتید عدم آشنایی زوار با آداب زیارت و از نظر کارمندان بهداشت عمومی نامناسب است. دانشجویان معتقدند که ضعف‌هایی از جمله «ساماندهی نکردن بهداشت عمومی»، «شیوع بیماری‌ها»، «مدیریت نشدن ازدحام جمعیت در روز اربعین»، «مدیریت نشدن مشکلات حمل و نقل»، «تبعیض بین عرب و عجم»، «نبود امکانات رفاهی و زیرساختی و اسکان کافی» اشاره کرد و مهم‌ترین آن ساماندهی نکردن بهداشت عمومی مقوله‌هایی هستند که می‌توانند برای پیاده‌روی اربعین آسیب‌زا باشند.

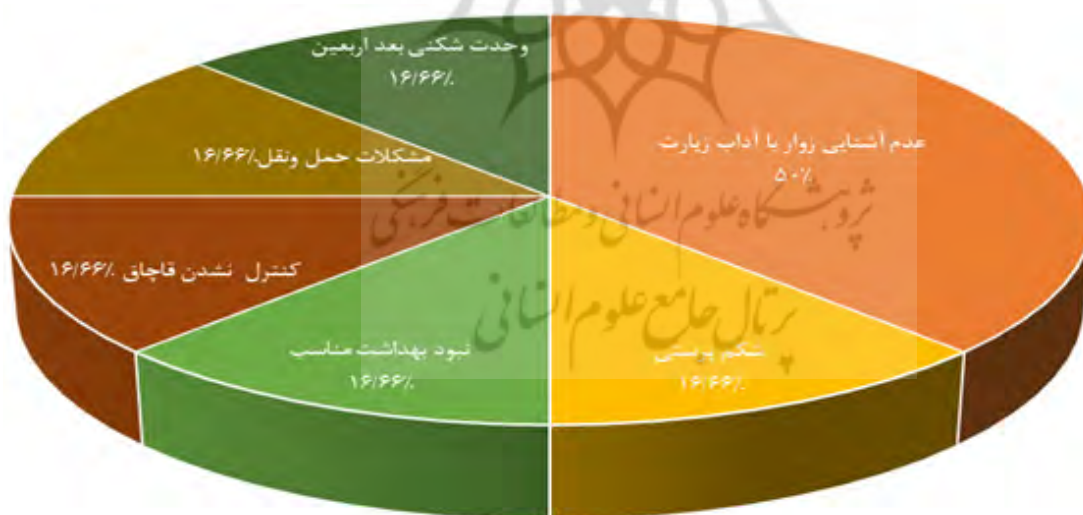

نمودار (۵) نقاط ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی

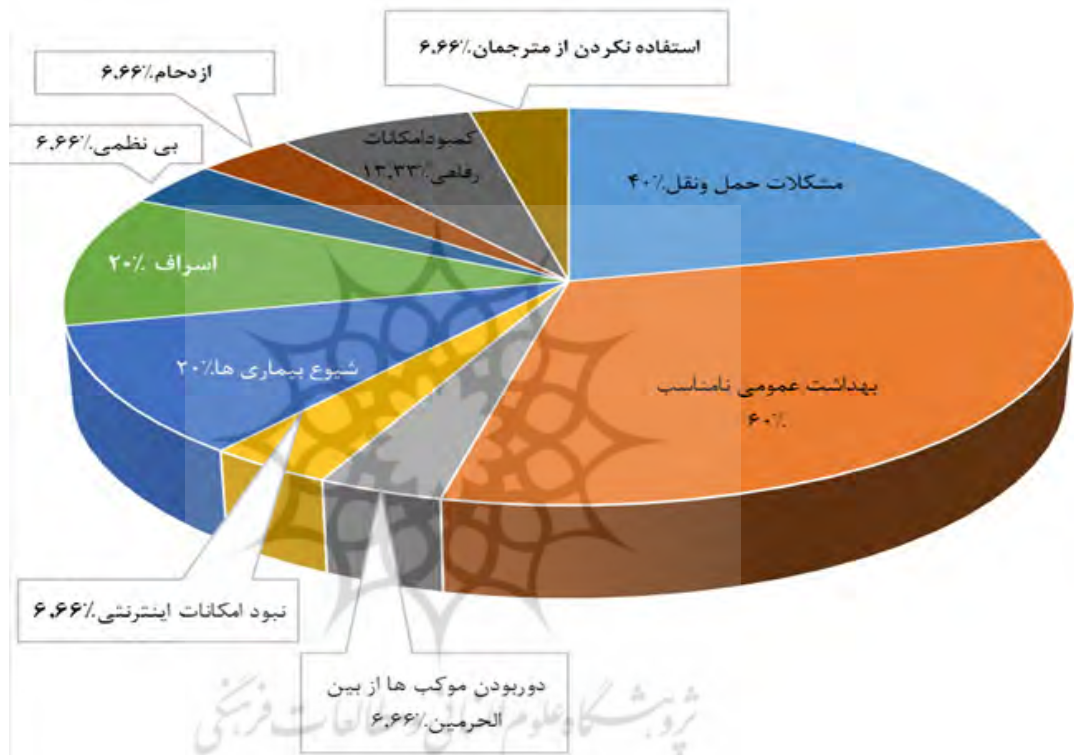
اساتید دانشگاه علامه طباطبایی اما نظر دیگری دارند و از نظر آن‌ها مهم‌ترین ضعف پیاده‌روی اربعین عدم آشنایی زوار با آداب زیارت است. آن‌ها به مفاهیم دیگری از جمله شکم‌پرستی، نبود بهداشت مناسب، کنترل نشدن قاچاق، مشکلات حمل و نقل، وحدت‌شکنی بعد اربعین اشاره کرده‌اند.

کارمندان هم با دانشجویان هم نظر هستند و معتقدند که مشکلات بهداشتی یکی از مهم‌ترین ضعف‌های مراسم پیاده‌روی اربعین است. این نقطه ضعف در کنار دیگر موارد از جمله مشکلات حمل و نقل، بهداشت عمومی نامناسب، دور بودن موبک‌ها از بین‌الحرمین، نبود امکانات اینترنتی، شیوع بیماری‌ها، اسراف، بی‌نظمی، ازدحام، کمبود امکانات رفاهی و استفاده نکردن از مترجمان موجب می‌شود که زائران امام حسین (ع) برای حل آن راهکار پیشنهاد دهند.

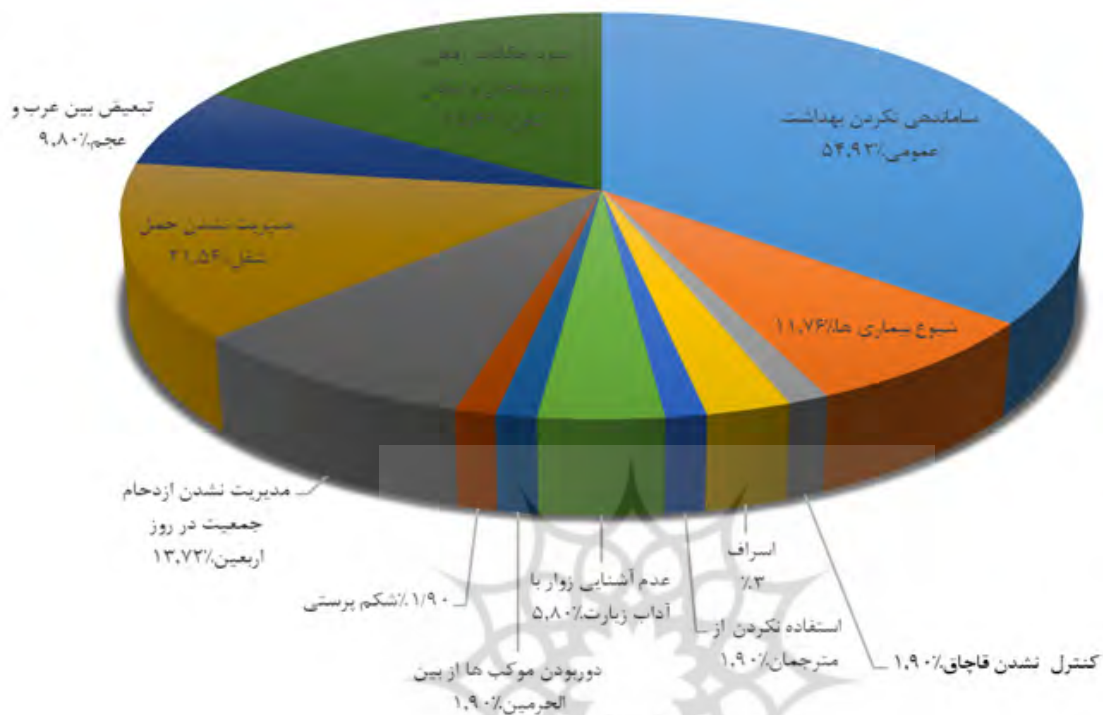
در مجموع دانشگاهیان علامه طباطبایی ضعف‌ها و آسیب‌های مراسم پیاده‌روی اربعین را در مقوله‌های ساماندهی نکردن بهداشت عمومی، شیوع بیماری‌ها، کنترل نشدن قاچاق، اسراف، استفاده نکردن از مترجمان، عدم آشنایی زوار با آداب زیارت، دور بودن موبک‌ها از بین‌الحرمین، شکم‌پرستی، مدیریت نشدن ازدحام جمعیت در روز اربعین، مدیریت نشدن حمل و نقل، وحدت‌شکنی بعد اربعین، تبعیض بین عرب و عجم، نبود امکانات رفاهی و زیرساختی و اسکان کافی دسته‌بندی کردند.

نمودار (۶) نقاط ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر اساتید دانشگاه علامه طباطبایی

نمودار (۷) نقاط ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر کارمندان دانشگاه علامه طباطبایی

نمودار (۸) نقاط ضعف مراسم پیاده‌روی اربعین از منظر دانشجویان علامه طباطبایی

در پرسش سوم از دانشجویان، کارمندان و اساتید خواسته شد که پیشنهادهای خود را در جهت ارتقای کیفیت مراسم پیاده‌روی اربعین بیان کنند. کدگذاری باز و کدگذاری محوری این پرسش نیز در جدول زیر مشخص است. ۹۴ کدباز در مجموع نقاط ضعف از منظر دانشجویان به دست آمده است که «فرهنگ‌سازی» و «خدمات بهداشتی» از منظر دانشجویان مهم‌ترین پیشنهادهای برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین است.

جدول (۵) پیشنهاد‌های دانشگاهیان علامه طباطبائی برای بهتر برگزار شدن پیاده‌روی اربعین

راهکار بهتر برگزار شدن مراسم اربعین از منظر شما چه چیزی است؟	
مفاهیم کدگذاری باز	لزوم برنامه‌ریزی. به‌کارگیری تجربیات گذشته. حمایت‌گری ایرانی‌ها. حل مسئله ویزا. رفع مشکلات مرزی. افزایش امنیت. فضاسازی حریم. فرهنگ‌سازی. تعامل ایرانی و عراقی. ارتباط با حلقه مقاومت منطقه. استفاده بیشتر از رسانه. گسترش فرهنگ اربعین. جلوگیری از اسراف. خدمات اینترنت و موبایل. هزینه‌کرد زائران در تهیه امکانات. اعزام دولتی نیازمندان. افزایش امکانات حمل‌ونقل. افزایش خادمان. خدمات درمانی. افزایش امکانات اسکان. افزایش موبک. خدمات بهداشتی
مفاهیم کدگذاری محوری	مدیریت. زیرساخت. فرهنگی. امکانات
مهم‌ترین مفهوم از منظر دانشگاهیان	فرهنگ‌سازی. خدمات بهداشتی

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در مراسم پیاده‌روی اربعین بیشتر از هر عنصری بر مقوله‌های فرهنگی - اعتقادی تأکید شده است. موضوع اربعین و حماسه عاشورا ظرفیت‌های زیادی برای بازخوانی و تفسیر دارد و طیف‌های مختلف جامعه هر یک به نحوی با این مقوله ارتباط برقرار می‌کنند. موضوع همدلی و همچنین وحدت و اتحاد مهم‌ترین موضوع فرهنگی و اعتقادی است که زائران به آن توجه دارند.

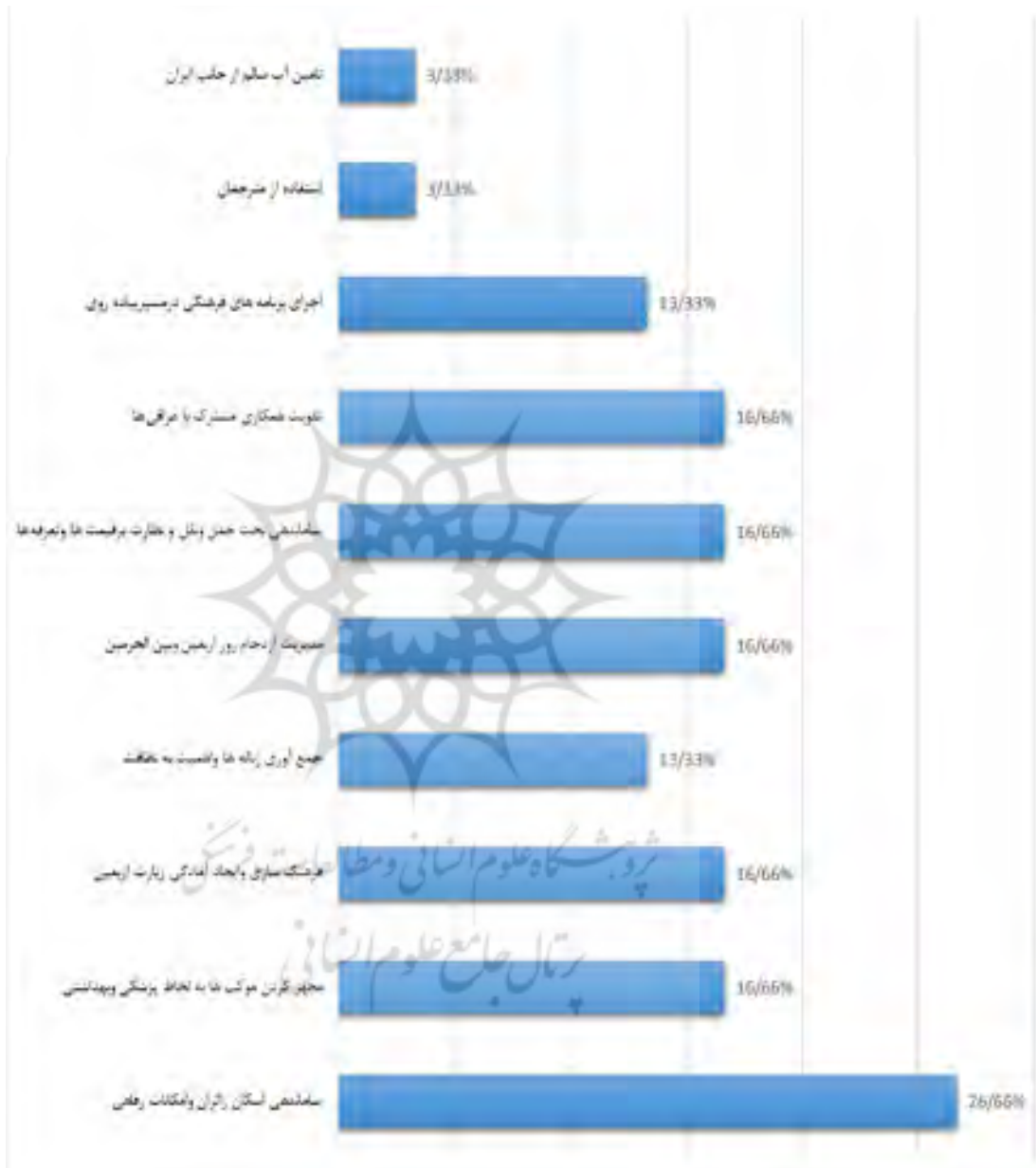
برخی از مصاحبه‌شوندگان تجربه خود را چنین بازگو می‌کنند: «این ویژگی مکتب حسین است، که این چنین دورهم جمع می‌کند...»، «یک موج وی ک جریانی است، به خاطر اخلاص است...»، «باعث وحدت ادیان و غیرمسلمانان با مسلمانان و... و وحدت بین کشورها شده است...»، «نقطه قوت اربعین همان شور و هیجانی است که در اربعین برقرار است، همه همدل بودند، آن جامعه آرمانی مهدوی را نوید می‌داد...»، «ایجاد حس همدلی و هم‌عقیده بودن»، «شرایط اقتصادی، شرایط قومی، شرایط فرهنگی، رنگ، زبان، در آن چند روز اربعین اصلاً مطرح نیست چیزی که در جوامع وجود دارد، و همه هم دنبال یک هدف مشترک و گروهی هستن»

زمینه‌های اجتماعی - اقتصادی نیز در این مطالعه موردتوجه قرار گرفت. برخی از پرسش‌شوندگان آشنایی با سایر فرهنگ‌ها را امر مهمی برشمردند و معتقد بودند که این آشنایی زمینه‌های فرهنگی و سیاسی و اجتماعی برای دو ملت ایران و عراق فراهم

می‌آورد. تا حدی که در پیشنهادهای خود بر فرهنگ‌سازی به‌عنوان مهم‌ترین پیشنهاد تأکید کرده‌اند.

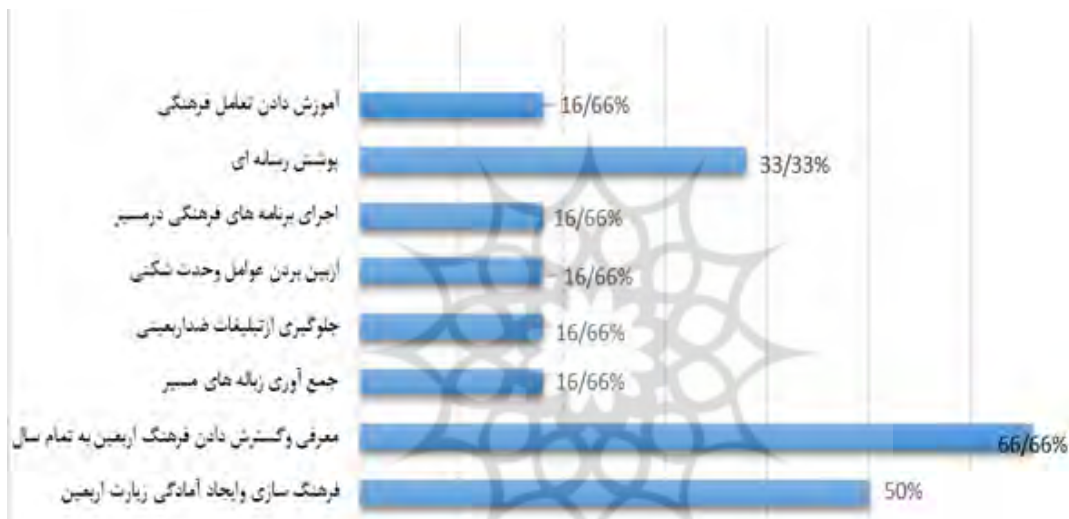
در این مطالعه ضعف‌های مراسم پیاده‌روی اربعین از دیدگاه پرسش‌شوندگان مورد مطالعه قرار گرفت. مهم‌ترین ضعفی که به آن اشاره شده است موضوع بهداشت است. برخی از مصاحبه‌شوندگان تجربه خود را چنین بازگو می‌کنند: «ضعف از نظر بهداشت بود که نوع غذا و ظرف‌ها نزدیک به سرویس بهداشتی‌ها بود، محل دفع فاضلاب‌ها باز بود...»، «یکی مسئله بهداشت بود، غذایشان هم به مذاق ما سازگار نبود...»، «نظافت مسیر تا کربلا نقطه منفی است که باید کشورهای ذی‌ربط باید دست‌به‌دست هم دهند و این را رفع کنند. نسبت به بالا بردن سطح بهداشت دقت لازم را به عمل بیاورند...»، «وضعیت بهداشت در ایران نامناسب بود، در موکب‌ها هم پیش آشناها می‌رفتیم بهداشتشان خوب بود...»، «اولین مشکل عدم رعایت بهداشت و نظافت در مسیرهای پیاده‌روی و موکب‌های بین‌راهی است و همچنین شیوع بیماری، و وجود زباله‌های بیش‌ازحد در مسیر، و حتی خود شهر کربلا مشکلات زیادی را به وجود آورده است»

دانشجویان براین باور هستند که ساماندهی اسکان زائران و امکانات رفاهی، مجهز کردن موکب‌ها به لحاظ پزشکی و بهداشتی، فرهنگ‌سازی و ایجاد آمادگی زیارت اربعین، جمع‌آوری زباله‌ها و اهمیت به نظافت، مدیریت ازدحام روز اربعین و بین‌الحرمین، ساماندهی بحث حمل‌ونقل و نظارت بر قیمت‌ها و تعرفه‌ها، تقویت همکاری مشترک با عراقی‌ها، اجرای برنامه‌های فرهنگی در مسیر پیاده‌روی، استفاده از مترجمان و تأمین آب سالم از جانب ایران از جمله راهکارهایی است که می‌توان به بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین بینجامد.

نمودار (۹) پیشنهادی دانشجویان علامه طباطبائی برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین

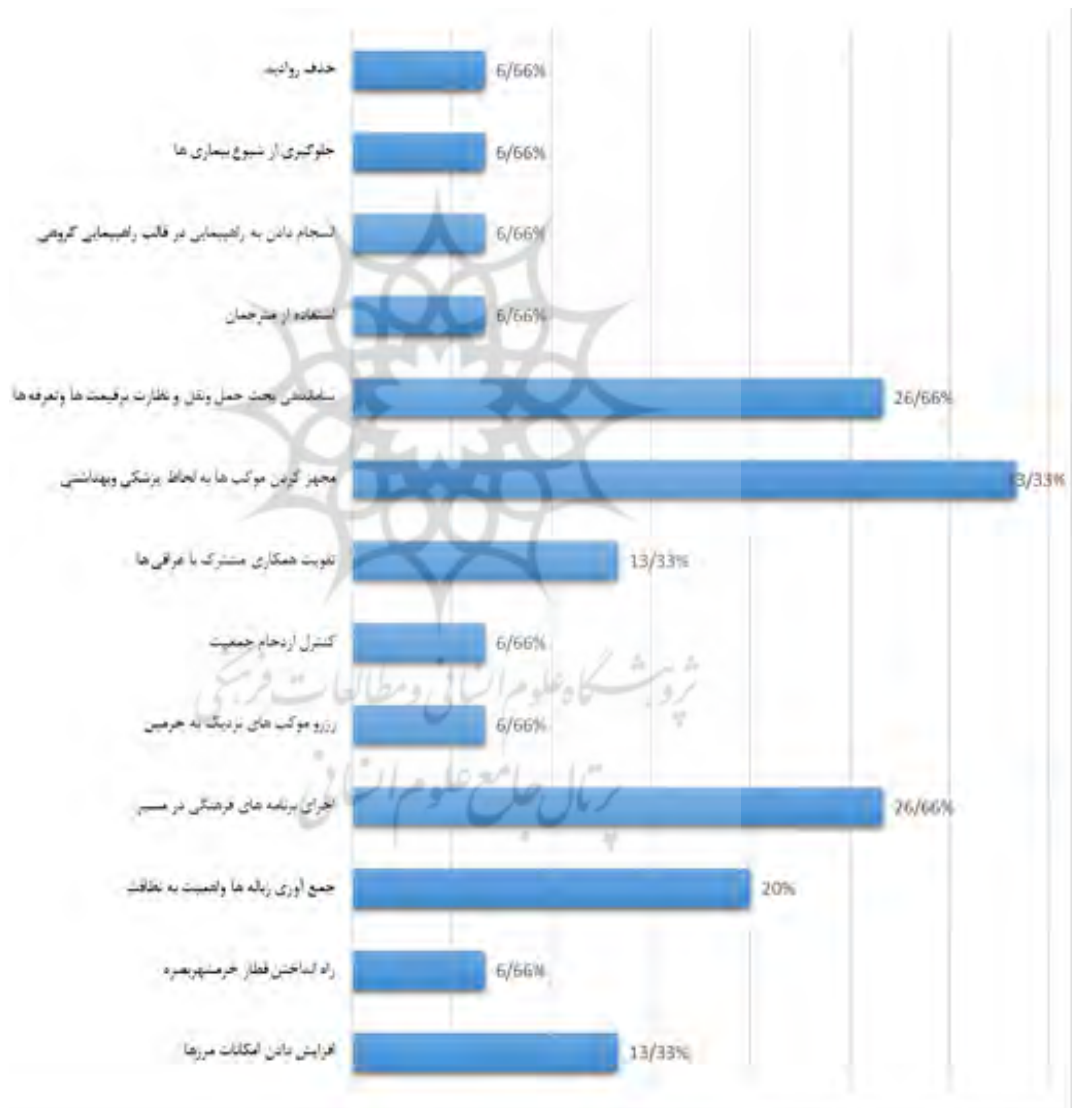
اساتید هم پیشنهادهایی برای بهتر برگزار شدن مراسم سالانه پیاده‌روی اربعین دارند و از نظر آن‌ها مهم‌ترین کاری که می‌توان این مراسم را غنی‌تر کرد معرفی و گسترش دادن فرهنگ اربعین به تمام سال است. اساتید به مقوله‌هایی مانند معرفی و گسترش دادن فرهنگ اربعین به تمام سال، جمع‌آوری زباله‌های مسیر، جلوگیری از تبلیغات ضد اربعینی، از بین بردن عوامل وحدت‌شکنی، اجرای برنامه‌های فرهنگی در مسیر، پوشش رسانه‌ای، آموزش دادن تعامل فرهنگی نیز به‌عنوان راهکارهای بهینه اشاره کرده‌اند.

نمودار (۱۰) پیشنهادهای اساتید علامه طباطبایی برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین

کارمندان دانشگاه علامه طباطبایی حاضر در این مطالعه نیز پیشنهادهایی را برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین ارائه دادند که از آن جمله می‌توان به مقوله‌های استنباط شده افزایش دادن امکانات مرزها، راه انداختن قطار خرمشهر بصره، جمع‌آوری زباله‌ها و اهمیت به نظافت، اجرای برنامه‌های فرهنگی در مسیر، رزرو موبک‌های نزدیک به حریمین، کنترل ازدحام جمعیت، تقویت همکاری مشترک با عراقی‌ها، مجهز کردن موبک‌ها به لحاظ پزشکی و بهداشتی، ساماندهی بحث حمل‌ونقل و نظارت بر قیمت‌ها و تعرفه‌ها، استفاده از مترجمان، انسجام دادن به راهپیمایی در قالب راهپیمایی گروهی، جلوگیری از شیوع بیماری‌ها، حذف روایید اشاره کرد. اما مهم‌ترین پیشنهاد کارمندان مجهز کردن موبک‌ها به لحاظ پزشکی و بهداشتی است.

در مجموع دانشگاهیان علامه طباطبایی راهکارهای مختلفی را برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین ارائه دادند که با توجه به کدگذاری صورت گرفته می‌توان مشاهده کرد مهم‌ترین پیشنهاد دانشجویان ساماندهی اسکان زائران و امکانات رفاهی، پیشنهاد استادان معرفی و گسترش دادن فرهنگ اربعین به تمام سال و پیشنهاد کارمندان مجهز کردن موبک‌ها به لحاظ پزشکی و بهداشتی است.

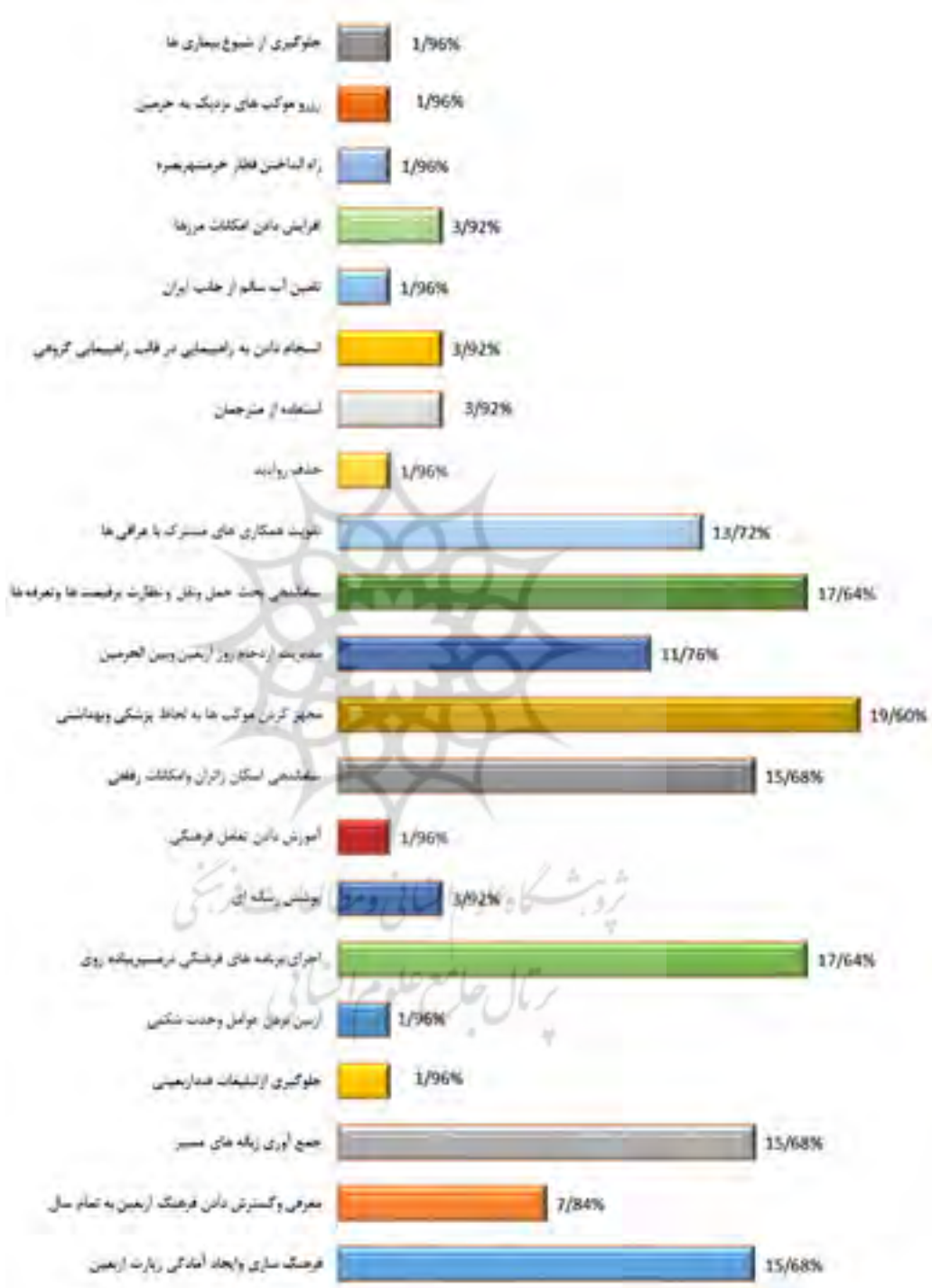

نمودار (۱۱) پیشنهادهای کارمندان علامه طباطبایی برای

بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین

اما با توجه به دسته‌بندی مقوله‌های استنباط شده فرهنگ‌سازی و ایجاد آمادگی زیارت اربعین، معرفی و گسترش دادن فرهنگ اربعین به تمام سال، جمع‌آوری زیاله‌های مسیر، جلوگیری از تبلیغات ضد اربعینی، از بین بردن عوامل وحدت‌شکنی، اجرای برنامه‌های فرهنگی در مسیر پیاده‌روی، پوشش رسانه‌ای، آموزش دادن تعامل فرهنگی، ساماندهی اسکان زائران و امکانات رفاهی، مجهز کردن موبک‌ها به لحاظ پزشکی و بهداشتی، مدیریت ازدحام روز اربعین و بین‌الحرمین، ساماندهی بحث حمل‌ونقل و نظارت بر قیمت‌ها و تعرفه‌ها، تقویت همکاری‌های مشترک با عراقی‌ها، حذف روایید، استفاده از مترجمان، انسجام دادن به راهپیمایی در قالب راهپیمایی گروهی، تأمین آب سالم از جانب ایران، افزایش دادن امکانات مرزها، راه انداختن قطار خرمشهر بصره، رزرو موبک‌های نزدیک به حرمین و جلوگیری از شیوع بیماری‌ها.

نمودار (۱۲) پیشنهادهای دانشگاهیان علامه طباطبائی برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور فهم تجربه زیسته زائران پیاده‌روی اربعین انجام گرفت. تحقیقات انجام شده پیش از این درباره روایت‌های مرتبط با واقعه کربلا و موضوع عاشورا و اربعین، نظرسنجی از زائران، بررسی رفتار و روایت‌های مردمی بوده‌اند اما در این پژوهش سعی شده است با روشی متفاوت (روش تحلیل کیفی) به فهم این موضوع در سه روایت قوت، ضعف و راهکار پرداخته شود.

بررسی نظرات پرسش‌شوندگان دانشگاه علامه طباطبایی در این پژوهش نشان می‌دهد که دانشگاهیان در روایت اول که به فرصت‌های اربعین اشاره دارد در مجموع نظرات اساتید، دانشجویان و کارکنان، دانشگاهیان بر این موضوع باور دارند که پیاده‌روی اربعین فرصتی بی‌بدیل برای ایجاد همبستگی، وحدت‌آفرینی و ایجاد همدلی میان مردم است زیرا شاید در مراسم دیگری نتوان نشانی از این نوع همدلی و همبستگی یافت. اما در مقابل دانشگاهیان معتقد هستند که مشکلات فیزیکی و ساختاری در سفر اربعین موجب می‌شود آسیب‌هایی به معنویت این مراسم زده شود و از منظر آنان ساماندهی نکردن بهداشت عمومی مهم‌ترین مسئله‌ای است که می‌تواند این مراسم را تحت‌الشعاع خود قرار دهد.

دانشگاهیان در این مطالعه بر روایت راهکارها نیز تأکید زیادی داشتند تا حدی که پیشنهاد‌های متعددی از سوی آنان برای بهتر برگزار شدن مراسم پیاده‌روی اربعین و بهره‌برداری مناسب از آن مطرح شد. مهم‌ترین پیشنهاد دانشگاهیان این است که مجهز کردن موبک‌های به لحاظ بهداشتی و رفاهی می‌تواند زمینه مناسبی را برای بهره‌مند شدن از این سفر معنوی فراهم کند. در عین حال همان‌طور که مطالعه‌های پیش از این نشان می‌دهد معنویت و اهمیت مسئله اربعین فرصت‌های متعددی را پیش روی افراد قرار می‌دهد که از آن می‌توانند استفاده کنند.

کتاب‌نامه

۱. آقائی، محمد؛ غفاری هسجین، زاهد (۱۳۹۷). «پیاده‌روی اربعین حسینی به مثابه جنبش اجتماعی». *دانش سیاسی*، شماره ۲۷، بهار و تابستان ۱۳۹۷. صص ۱-۲۱
۲. باقری کاهکش، رضا؛ فرجی، امین؛ ذوالفقار زاده کرمانی، محمدمهدی (۱۳۹۶). «تحلیلی بر تدوین الگوی سرمایه اجتماعی شهری بر مبنای جریان اربعین». *مدیریت سرمایه اجتماعی*. زمستان ۱۳۹۶. صص ۴۷۵-۴۹۹
۳. شراهی، اسماعیل؛ ذوالفقار زاده، محمدمهدی (۱۳۹۸). «واکوی ادراک زائران از رفتار خادمان در اربعین: روایتی مردم شناختی از پدیده عظیم پیاده‌روی اربعین». *دین و ارتباطات*. بهار و تابستان ۱۳۹۸. صص ۱۱۵-۱۴۸
۴. عاملی، سعید رضا و دیگران (۱۳۹۶). «تحلیل پیمایش راهپیمایی اربعین حسینی: ظرفیت‌ها، چالش‌ها، نمادها و معانی». *مرکز پژوهشی سیاست‌های فضای مجازی دانشگاه تهران*، اسفند ۱۳۹۶. منتشر شده در نشانی <https://sccr.ir/files/17301.pdf>
۵. گزارش مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) منتشر شده به نشانی <http://ispa.ir/Default/Details/fa/2139>
۶. گزارش مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) منتشر شده به نشانی <http://ispa.ir/Default/Details/fa/2135>
۷. گیویان، عبدالله؛ امین، محسن (۱۳۹۶). «محبت و هویت در آینه نمایش جهانی اربعین مطالعه ماهیت، کارکردها و ساختار پیاده‌روی اربعین از منظر ارتباطات آیینی». *دین و ارتباطات*. پاییز و زمستان ۱۳۹۶. صص ۱۶۷-۱۹۴
۸. مؤمنی راد؛ اکبر و دیگران (۱۳۹۲). «تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج». *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، شماره ۱۴، سال چهارم، زمستان ۱۳۹۲. صص ۱۸۷-۲۲۲

منابع خبری

۹. پایگاه هلال احمر برای خدمت‌رسانی به زائران در مرزها مستقر است: <https://www.irna.ir/news/83510160>
۱۰. ۵۰۰ هزار نفر از راهپیمانان اربعین از جامعه دانشگاهی بوده‌اند: <https://www.mehrnews.com/news/4761003>
۱۱. ۹ بیمارستان سیار برای خدمت به زائران اربعین راه‌اندازی شد: <https://www.irna.ir/news/83520235>
۱۲. ارائه ۲ میلیون خدمت درمانی در اربعین ۹۸ <https://www.mehrnews.com/news/4762232>

۱۳. <https://www.irna.ir/news/83505213>: اربعین جلوه قدرت ایران و عراق است:

۱۴. <https://www.irna.ir/news/83505209>: اربعین در حال تمدن سازی نوین اسلامی است:

۱۵. <https://www.irna.ir/news/83505246>: اربعین روحیه اخلاص و ایثارگری جوانان را تقویت می کند:

۱۶. <https://www.irna.ir/news/83505250>: استفاده از ظرفیت اربعین برای حل مشکلات منطقه ضروری است:

۱۷. <https://www.mehrnews.com/news/4808175>: ۹۸ آمارهای ناگفته از اربعین ۹۸:

۱۸. <https://www.irna.ir/news/83505244>: تحلیل گر مسائل سیاسی عراق: مقایسه حج و اربعین اشتباه است:

۱۹. <https://www.mehrnews.com/news/4772075>: تردد ۶۲ درصد زوار اربعین امسال از مرز مهران:

۲۰. <https://www.mehrnews.com/news/4757816>: راهپیمایی اربعین برترین اعتلا را به باورهای دینی افراد می بخشد:

۲۱. <https://www.irna.ir/news/83525405>: سه و نیم میلیون زائر ایرانی در مراسم اربعین شرکت کردند:

۲۲. <https://www.mehrnews.com/news/4776947>: سهم صفر درصدی موبهای دولتی در اربعین:

۲۳. <https://www.irna.ir/news/83505621>: فعالیت های قرارگاه فرهنگی هنری مردمی اربعین تشریح شد:

۲۴. <https://www.mehrnews.com/news/4772162>: لزوم مردمی تر برگزار کردن اربعین:

۲۵. <https://www.mehrnews.com/news/4757257>: مهران و اربعین سال آینده / لزوم برنامه ریزی برای حل مشکلات:

۲۶. <https://www.mehrnews.com/news/4762010>: هیچ گونه دخالتی در امنیت عراق نداریم:

۲۷. <https://www.irna.ir/news/83513730>: هیچ گونه دغدغه امنیتی در مرز خسروی نداریم:

۲۸. <https://www.irna.ir/news/83526691>: یک پژوهشگر: پیاده روی اربعین از وجه خصلتی در دنیا بی بدیل است:

